

Олена Вікторівна Чайка,
аспірант кафедри педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті висвітлено експериментальну методику підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл, що передбачала реалізацію визначених педагогічних умов (стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл; насиченість освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованих на розвиток умінь організації творчої діяльності; активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки). Подано результати дослідно-експериментальної роботи, що доводять доцільність впровадження визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в освітній процес під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: майбутні вчителі-філологи, педагогічні умови, позакласна творча діяльність, інтерактивні методи навчання, акторська майстерність учителя-філолога.

Актуальність дослідження зумовлена реформуванням сучасної української школи, основним завданням якої постає формування всебічно розвиненої особистості школярів, розвиток їхніх здібностей і талантів. Особливої уваги вимагає організація в загальноосвітніх навчальних закладах позакласної творчої діяльності учнів, які в майбутньому братимуть участь у соціально-економічному, політичному і культурному житті України. Позакласна творча діяльність є саме тією ланкою, що пов'язує освітній процес із змінами, що відбуваються в країні, а, отже, готує школярів до активної творчої життєдіяльності.

Різні аспекти розвитку особистості в позакласний час досліджували О. Авдеева, В. Александрова, С. Ашмаков, І. Бойчев, Г. Волошина, О. Гнатюк, О. Голік, І. Дудка, В. Зайцев, Т. Іваха, Л. Канішевська, О. Лисенко, М. Максимовська, О. Петрович, О. Циганок, Т. Черніговець, О. Шевчук, В. Якубенко та ін.

Метою статті є висвітлення експериментальної методики підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

Зазначимо, що за результатами констатувального етапу експерименту рівні підготовленості до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи майбутніх учителів-філологів виявилися такими: низький рівень – 48,2% студентів ЕГ і 46,4% КГ, задовільний рівень – 42,9% респондентів ЕГ і 43,6% КГ, високий рівень – 8,9% студентів ЕГ та 10,0% КГ.

Експериментальна методика передбачала поетапну (пізнавально-мотиваційний, організаційно-технологічний, імпровізаційно-творчий) реалізацію визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

На пізнавально-мотиваційному етапі реалізовувалася педагогічна умова «Стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації

позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи», що передбачала набуття студентами необхідних теоретичних знань щодо сутності та видів позакласної творчої діяльності в загальноосвітній школі. Формами організації навчання в ході роботи педагогічного гуртка «Творча майстерня вчителя-філолога» виступили інтерактивні лекції, семінари, дебати, дискусії, круглий стіл, презентації, самостійна робота студентів (інтерпретація висловлювань видатних людей, складання портфоліо) тощо.

На цьому етапі студентами здобувалися теоретичні знання щодо позакласної творчої діяльності, особливостей її організації, сутності понять «творчість», «позакласна творча діяльність» тощо під час вкладання інтерактивних лекцій.

На практичних заняттях проводилися дебати: «Позакласна діяльність з мови та літератури в школі: за і проти?». На іншому практичному занятті у формі круглого столу розглядалося питання «Як зацікавити школярів вивченням рідної мови?». Для цього студентам завчасно було запропоновано для обговорення такі питання: Якою повинна бути позакласна діяльність з мови? За допомогою яких видів діяльності в позакласний час можна більш повно розкрити творчий потенціал учня? Які нестандартні форми роботи можна використати в процесі позакласної діяльності? На Вашу думку, що має спонукати учнів до участі в позакласній творчій діяльності з мови і літератури? Яким чином можна забезпечити організацію позакласної творчої діяльності через міжпредметні зв'язки?

Для закріплення отриманих знань, студентам було запропоновано інтерпретувати вислови видатних людей про значення творчості в житті людини: «Творчість – це не розкіш для обраних, а загальна біологічна потреба, інколи не усвідомлена нами» (Г. Іванов), «Всередині нас криються потенційні творчі можливості, й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал» (Мартін Лютер Кінг), «Де немає простору для

прояву здібностей, там немає і здібностей» (Л. Фейербах), «Творчості, як і будь-якої діяльності, можна навчитися» (Г. Апельшутлер).

На наступному занятті було проведено семінар «Особистість організатора позакласної творчої діяльності учнів?», у ході проведення якого обговорювалися такі питання, як-от: яку роль у зацікавленні учнів вивчати українську мову і літературу відіграє культура мовлення вчителя? Чи має значущість зовнішній вигляд учителя? Чи повинен учитель української мови і літератури використовувати гумор у позакласній творчій діяльності? У чому полягає педагогічний артистизм і педагогічна імпровізація вчителя? Чи згодні Ви з висловом, що талановита людина талановита в усьому? Якими особистісними якостями повинен володіти сучасний учитель української мови та літератури, щоб зацікавити учнів позакласною діяльністю?

Наприкінці заняття було складено колективний портрет учителя, який би зміг зацікавити своїх учнів позакласною діяльністю. Зокрема студенти відзначили, що він повинен бути привабливим, доброзичливим, творчим, володіти культурою мовлення, добре знати мову й літературу, вміти знайти форми і методи подання навчального й додаткового матеріалу, які були б цікаві для школярів.

Наприкінці занять теоретичного блоку педагогічного гуртка було проведено конкурс презентацій. Майбутні вчителі-філологи повинні були зробити презентацію «Я – керівник гуртка з мови/літератури», яка повинна була містити рекламу мовного чи літературного гуртка, склад учасників (секції, органи самоврядування), план роботи із зазначенням мети, завдань і форми проведення заняття, перелік позакласних заходів з української мови та літератури для певного віку учнів.

Слід зазначити, що запропоновані студентами плани роботи мовного і літературного гуртка також містили цікаві заняття: Один день із тижня фірми «Морфологія», «Конкурс казки про частини мови», «У звичаях, традиціях народу ти душу свого краю пізнавай», «Душа народу в його піснях», літературна вікторина «Світ мудрості», «Мандрівка в історію писемності», «Етикет телефонного спілкування», «Боротьба зі словами, що засмічують українську мову?», «Підступні синоніми», «Шаради антонімів», «Краса твого імені», «Цей дивовижний світ фразеологізмів», «Подорож до майстерні поетів/письменників рідного краю» тощо.

Метою наступного – організаційно-ігрового – етапу було формування практичних умінь і навичок майбутніх учителів-філологів щодо організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи. На цьому етапі реалізовувалася педагогічна умова «Насиченість освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованих на розвиток умінь організації творчої діяльності» в межах практичного блоку педагогічного гуртка «Творча майстерня вчителя-філолога». Кожне заняття зазначеного

блоку містило ігрові вправи і творчі завдання.

Перше заняття практичного блоку було присвячено вирішенню педагогічних ситуацій, які можуть мати місце в загальноосвітній школі, у тому числі й під час організації позакласної творчої діяльності. Завданнями цього заняття було вмотивувати майбутніх учителів на досягнення успіху в позакласній творчій діяльності, поглибити їхні знання щодо сутності і видів цієї діяльності, розвинути комунікативні й аналітичні вміння, емоційний інтелект.

На наступному занятті було проведено вправи («Кіногерой», «Зворотний бік», «Альтернативні пояснення», «Реальний предмет», «Фантазер», «У цирку», «Звернення», «Продаж», «Рольове обговорення», метою яких було розвиток у студентів інтерпретаційних, імпровізаційних, комунікативних умінь, педагогічного артистизму, емоційного інтелекту, мотивація їх на досягнення успіху, творчу самореалізацію.

На іншому практичному занятті виконувалися вправи на розвиток емоційного інтелекту студентів: «Неприємна розмова», «Малюємо настрій», «Емоційна атмосфера», «Світлина», «Згадайтеся самі», «Голос по телефону», «Чи правильний прогноз?», «Емоційна палітра». Зазначені вправи були спрямовані на розуміння власного емоційного стану й емоційного стану довколишніх людей.

Для проведення третього заняття, спрямованого на поглиблення фахових знань майбутніх учителів-філологів, було обрано творчу групу, завданням якої було дібрати дидактичні ігри і цікаві творчі завдання, які можна застосовувати на заняттях мовного гуртка для підвищення інтересу учнів до вивчення української мови.

Для проведення заняття «Застигла мить» студенти, яким подобався той чи той письменник або поет, об'єдналися у творчі групи. Завданням для творчих груп було презентувати свого письменника чи поета (розповісти його біографію, цікаві факти з життя, літературний жанр, у якому він працював, продемонструвати основні літературні твори), використовуючи при цьому медіа-презентацію, документальні фільми, уривки кінофільмів за їхніми творами, міні-вистави за їхніми творами тощо. На останніх заняттях практичного блоку педагогічного гуртка студенти захищали розроблені проекти, над якими працювали самостійно.

На імпровізаційно-творчому етапі реалізовувалася педагогічна умова «Активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки» в межах блоку акторської майстерності педагогічного гуртка.

На першому занятті цього блоку проводилося засідання круглого столу «Чи потрібен артистизм учителю?». Студенти попередньо отримали запитання, обговорення яких передбачалося на занятті: 1) Чи повинен бути артистичним учитель чи йому достатньо знати свій предмет, його методику і любити дітей? 2) Назвіть плюси і мінуси артистизму вчителя. 3) Чи потрібно навчати артистизму вчителів у процесі професійної підготовки?

Значимо, що обговорення запропонованих

питань виявилось цікавим, емоційно-насиченим і продуктивним. Студентами відзначалося, що будь-який вчитель повинен бути артистичним, особливо вчитель-філолог, оскільки його предмет пов'язаний із літературою, вивчення якої передбачає наявність умінь передавати емоції, переживання, роздуми літературних персонажів, ставлення автора (і своє власне) тощо. При цьому застосовуються інтонація вчителя, міміка і жести, пантоміміка, що є артистичними вміннями. Негативним в артистизмі, на їхню думку, є те що вчитель може захопитися собою і не зважати, як це впливатиме на дітей, які почуття в них викликати. Якщо це буде занадто нагрим, фальшивим, то діти одразу це відчують і їхнє ставлення до твору буде не тим, яке бажав би вчитель. Одностайно позитивно відповіли студенти стосовно необхідності навчання артистизму майбутніх учителів у педагогічному виші. При цьому вони зауважували, що відчули таку необхідність на попередніх заняттях, коли творче завдання чи вправа вимагала від них виступу перед аудиторією, а вони соромилися, не знали як правильно передати свої емоції, як встати, відчували скутість у м'язах, не могли зосередитися тощо.

На наступних заняттях використовувалися вправи, запозичені з психофізичного тренінгу, розробленого В. Абрамяном, що містить вправи на розвиток зорової, слухової, дотикової, спеціальної уваги, формування психофізичної свободи, розвитку професійного дихання (вироблення так званого мовного слуху вчителів-філологів, складниками якого виступають: фізичний слух (сприймання гучності); фонемічний слух (вміння розрізняти й відтворювати всі звуки рідної мови, зберігати ритмічну структуру слова, фрази, мовного ланцюжка тощо); висотний слух (вміння чути висоту звуку, мелодію та ін.); тональний слух (сприймання тембру, тону, інтонації); ритмічний слух (відчуття темпоритму мови)), на оволодіння технологією й технікою мовлення, вправи з дикції [1, 2].

Також проводилися вправи на міміку і жести: «Осанка», «Малярна кисть», «Хмара», «Долоньки», «Говірливі руки», «Контроль». Окреме заняття було присвячено розвитку імпровізації.

У ході обговорення проведених вправ майбутні вчителі-філологи відзначали, що здобуті на попередніх заняттях гуртка вміння й навички сприяли тому, що виконання отриманих завдань проходило більш продуктивно, ніж раніше, оскільки вони стали більше прислухатися один до одного, не перебивали один одного, вміло вибирали ролі, зважаючи на здібності учасників групи, й вживалися в образ. Це сприяло тому, що виконання завдань кожної вправи викликало інтерес, приносило задоволення і збагачувало їхній досвід щодо організації позакласної творчої діяльності.

Для закріплення набутих під час попередніх

занять і самостійного вправління вмінь було проведено кілька рольових ігор, в яких вони застосовувалися. Наприклад, рольова гра «Суд», вимагала від студентів зміни емоційних модальностей (радість, горе, гнів, страх тощо), обов'язкового перевтілення й характерності, вміння швидко перебудовуватися психологічно, обирати найяскравіші засоби для вираження своїх цілей і вміння зайняти вигідне для себе місце на сцені.

У такий спосіб під час роботи педагогічного гуртка майбутні вчителі-філологи набували необхідних знань, умінь і навичок, які вони застосовували під час проходження шкільної педагогічної практики, одним із обов'язкових завдань якої є проведення позакласного заходу. Для його підготовки ми рекомендували студентам використати матеріали портфоліо, яке вони склали впродовж усіх занять.

По завершенні формувального етапу експерименту було проведено повторний зріз, метою якого було виявлення змін рівнів підготовленості майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи в експериментальних і контрольних групах за методиками, що застосовувалися на констатувальному етапі експерименту.

Реалізація моделі та методики підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл з упровадженням визначених педагогічних умов виявило значні позитивні зміни в експериментальній групі: низький рівень зафіксовано у 41,1% студентів (було 48,2%), на задовільному рівні перебувало 45,5% респондентів (було 42,9%), високий рівень продемонстрували – 13,4% майбутніх учителів (було 8,9%). У контрольній групі результати виявилися такими: низький рівень виявили 20,0% студентів (було 46,4%), на задовільному рівні зафіксовано 52,7% респондентів (було 43,6%), високий рівень продемонстрували – 27,3% майбутніх учителів (було 10,0%).

Аналізуючи одержані дані, дійшли висновку, що впровадження в освітній процес ВНЗ експериментальної методики підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл сприяло більш швидкому переходу студентів на вищий рівень означеної підготовленості.

До перспективних напрямів подальших наукових досліджень відносимо створення і впровадження інтегрованих курсів щодо організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в системі післядипломної освіти, вивчення зарубіжного досвіду й упровадження його прогресивних ідей у практику підготовки майбутніх учителів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / В. Ц. Абрамян. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Булатова О. С. Педагогический артистизм : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / О. С. Булатова. – М. : Академия, 2001–240 с.

Елена Викторовна Чайка,
аспірант кафедри педагогіки,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ МЕТОДИКА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ – ФИЛОЛОГОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАСНОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Целью статьи является освещение экспериментальной методики подготовки будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ с внедрением педагогических условий: стимулирование интереса будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ; насыщенность образовательного процесса интерактивными методами обучения, направленных на развитие умений организации творческой деятельности; активизация творческой деятельности будущих учителей-филологов средствами театральной педагогики, которые внедрялись поэтапно.

На познавательном-мотивационном этапе реализовывалось педагогическое условие «Стимулирование интереса будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ», предусматривающее приобретение студентами необходимых теоретических знаний относительно сущности и видов внеклассной творческой деятельности в общеобразовательных школах. Формами организации обучения выступили интерактивные лекции, семинары, дебаты, дискуссии, круглый стол, презентации, самостоятельная работа студентов (интерпретация высказываний известных людей, составление портфолио) и т. д.

На втором – организационно-игровом – этапе реализовывалось педагогическое условие «Насыщенность образовательного процесса интерактивными методами обучения, направленных на развитие умений организации творческой деятельности», направленное на формирование практических умений и навыков студентов организации внеклассной творческой деятельности по языку и литературе, отработку их путем внедрения ролевых игр, решения педагогических ситуаций, проведения интеллектуальных игр, самостоятельную творческую деятельность (разработка и защита проектов) в рамках практического блока педагогического кружка «Творческая мастерская учителя-филолога».

В ходе третьего – импровизационно-творческого – этапа реализовывалось педагогическое условие «Активизация творческой деятельности будущих учителей-филологов средствами театральной педагогики». Этот этап предусматривал формирование у студентов педагогического артистизма, импровизационных умений, ознакомление их с упражнениями, используемыми в театральной педагогике (для дыхания, голоса, речи, дикции, интонации, воображения и т.д.), приобретение умений вести себя на сцене, готовить театрализованные постановки, разрабатывать сценарии праздников и др.

Поданы результаты экспериментальной работы, доказывающие целесообразность внедрения определенных педагогических условий подготовки будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ в образовательный процесс высшего педагогического учебного заведения.

Ключевые слова: будущие учителя-филологи, педагогические условия, внеклассная творческая деятельность, интерактивные методы обучения, актерское мастерство учителя-филолога.

Elena Chayka,
Graduate Student of the Department of Pedagogy,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky»,
26 Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

EXPERIMENTAL METHODOLOGY FOR TEACHING FUTURE TEACHERS OF PHILOLOGY IN THE ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR CREATIVE ACTIVITY OF SECONDARY SCHOOL PUPILS

The aim of the article is the highlighting of experimental methodology aimed at preparing future teachers of Philology for the organization of extracurricular creative activity of secondary school pupils under these pedagogical conditions: stimulation of future Philology teachers' interest in the organization of extracurricular creative activity of secondary school pupils; the saturation of the educational process with interactive teaching methods aimed at developing skills in organizing creative activity; the activation of the future Philology teachers' creative activity by means of theatrical pedagogy, which were implemented stage-by-stage.

At the cognitive-motivational stage, this pedagogical condition was implemented: «Stimulating the interest of the future Philology teachers for the organization of extracurricular creative activity of secondary school pupils», which provides students with the necessary theoretical knowledge of the nature and types of extracurricular creative activity in schools of general education. Among the forms of the training organization we can single out these ones:

interactive lectures, seminars, debates, (round table) discussions, presentations, students' self-guided work (interpretation of famous people's statements, drawing up a portfolio), etc.

At the second stage – the organization- and game-oriented stage – the pedagogical condition «The saturation of the educational process with interactive teaching methods aimed at developing the skills of organizing creative activity» was realized, it was aimed at developing students' practical skills and skills for the organization of extracurricular creative activity in language and literature, games, solving pedagogical situations, conducting intellectual games, independent creative activity (development and defense of projects) within the practical block of the pedagogical club «Creative Workshop of the Teacher-Philologist».

During the third one – the improvisational and creative stage – the pedagogical condition «Activation of the creative activity of the future teachers-philologists by the means of theatrical pedagogy» was realized. This stage envisaged the formation of students' pedagogical artistry, improvisational skills, familiarization with the exercises used in theatrical pedagogy (in breathing, voice, speech, diction, intonation, imagination, etc.), the acquisition of skills to behave on stage, to prepare theatrical staging, to develop scenarios of holidays, etc.

The results of the experimental work have been submitted, proving the advisability of introducing certain pedagogical conditions for training the future teachers-philologists the organization of extracurricular creative activity of secondary school pupils within the educational process of an institution of higher pedagogical education.

Key words: future teachers-philologists, pedagogical conditions, extracurricular creative activity, interactive methods of teaching, teacher-philologist's acting skills.

Подано до редакції: 05.05.2017 р.

Рекомендовано до друку: 25.05.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор І. М. Богданова